Rapport
Commissie geestelijke verzorging (CGV)

Nederlandse Gereformeerde Kerken
Hoopvol onderweg in Gods wereld

Voor de Synode Best 2026

Inhoudsopgave

Inleiding 3

2 Opdracht synode 3

3 Voortgangsrapportage 3

2.1 Ondersteuning predikanten en kerkelijke werkers met een zending binnen de Geestelijke Verzorging. 3

2.2 Vertegenwoordiging kerken in commissies van overheid (CIO-J; CIO-M; CIO-G) 4

2.3 Relatie CGV en CRO 5

2.4 Kerken en de geestelijke verzorgers 5

2.5 Beleidsvoorstellen 5

2.6 Samenwerking met andere kerken 5

4 Voorstel nieuwe opdracht 6

5 Voorstel budget 6

Bijlagen 7

Bijlage 1 – Samenstelling commissie en voorstel nieuwe opdracht 7

Bijlage 2 – Opdracht Synode Deventer 7

Bijlage 3 – Impressie van de studiedag Weerbaarheid 8

Bijlage 4 - Verslag CIO-M vertegenwoordiger, krijgsmachtpredikanten 10

Verslag ds. Gerrit den Broeder, juli 2026 12

Verslag ds. Karel Smouter, juli 2026 14

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Nederlandse Gereformeerde Kerken. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met de commissie ondersteuning synode via: cos@ngk.nl.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Inleiding

De kerken zien het als haar verantwoordelijkheid bij te dragen aan professionele Geestelijk Verzorging, door het verlenen van een bijzondere taak voor geestelijke verzorging aan predikanten en kerkelijk werkers. In de afgelopen jaren hebben we een groeiende erkenning gezien van geestelijke verzorging. Geestelijke verzorging bij de politie, de brandweer en in de thuissituatie zijn daarvan het resultaat. De commissie geestelijke verzorging (CGV) is blij met deze groeiende maatschappelijke erkenning van het werk van onze geestelijk verzorgers en is dankbaar, dat de kerken op deze wijze een betekenisvolle bijdrage leveren aan de kwaliteit van de samenleving waarvan we deel uitmaken.

1 Opdracht synode

Op basis van haar opdracht begeleidt de CGV namens de kerken predikanten en kerkelijk werkers met een bijzondere taak voor geestelijke verzorging. Deze geestelijke verzorgers (GVers) werken in diverse delen van de samenleving, in de gezondheids- en ouderenzorg, bij de krijgsmacht, justitiële instellingen, politie, buurt- en studentenpastoraat. De CGV ondersteunt hen bij de uitoefening van hun taak.

De CGV begeleidt en ondersteunt plaatselijke kerken in hun rol als zendende kerk, het onderhouden van een wederkerige relatie met de geestelijk verzorgers, met als doel de ervaringen van de geestelijk verzorgers te integreren in het kerkelijk leven.

De CGV vertegenwoordigt tevens de kerken in verschillende overleggremia betreffende geestelijke verzorging. Waar nodig trekt ze daarin samen op met de Commissie Relatie Overheid. Deze vertegenwoordiging doet de CGV zoveel als mogelijk met andere kerkverbanden en in het bijzonder met de Christelijke Gereformeerde Kerken.

2 Voortgangsrapportage

2.1 Ondersteuning predikanten en kerkelijke werkers met een zending binnen de Geestelijke Verzorging.

De commissie heeft in de afgelopen periode op verschillende wijze predikanten en kerkelijke werkers waar nodig ondersteund.
De CGV heeft meermaals ondersteuning geboden bij het verlenen van een kerkelijke zending aan predikanten en kerkelijk werkers die als geestelijk verzorger willen gaan werken. (Waar de beroepsvereniging en werkgevers spreken van ‘zending’ spreekt de kerkorde van een ‘bijzondere taak’. Het gaat om een en dezelfde zaak.) Om als geregistreerd, professioneel geestelijk verzorger aan het werk te kunnen is een dergelijke zending of bijzondere taak noodzakelijk. De Handreiking die de DGV heeft opgesteld, bewijst hierbij goede diensten.

De CGV heeft geregeld persoonlijk contact onderhouden met geestelijk verzorgers. Zo bleef de CGV op de hoogte van de persoonlijke werkomstandigheden van de geestelijk verzorgers en de vragen waarvoor ze in hun werk zijn komen te staan.

Ook heeft de CGV jaarlijks een bijeenkomst georganiseerd, waar geestelijk verzorgers de mogelijkheid hadden om elkaar en de commissie te ontmoeten en samen te reflecteren op een actueel thema dat speelt in het werk van de geestelijk verzorging.

Een aparte vermelding verdient de studiedag rond het thema 'weerbaarheid' die op initiatief van de CGV is georganiseerd samen met de Protestantse Kerk Nederland, de Theologische Universiteit Utrecht, de Protestantse Theologische Universiteit en de dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht. Ongeveer 90 personen hebben aan deze dag deelgenomen. Een impressie van deze dag is in bijlage 3 bijgevoegd.

De commissie is bekend met 34 geestelijk verzorgers. Die zijn verdeeld over de volgende sectoren:

	Kerkelijk werker	Predikant
Zorg	6	14
Krijgsmacht		6
Justitie	2	3
Politie		1
Studenten	1	
Straatpastoraat	1	

2.2 Vertegenwoordiging kerken in commissies van overheid (CIO-J; CIO-M; CIO-G)

In het contact tussen de overheid en de CIO ziet de overheid de respectieve CIO-commissies als aanspreekpunt en zendende instantie. Het heeft de aandacht van de commissie om de eigen taak en verantwoordelijkheid van de kerken als zendende instantie te bewaken.

Een aantal leden van de commissie vertegenwoordigt op dit moment onze kerken binnen het CIO-M (Militair), CIO-J (Justitie) en CIO-G (Gezondheidszorg). Deze overheidscommissies vergaderen meerdere keren per jaar.

CIO-J: Br. R. Roukema vertegenwoordigt onze kerken in het CIO-J/ICJ. Behalve het deelnemen aan de CIO-J vergaderingen (4 x per jaar) houdt hij de geestelijke verzorgers op de hoogte van de te bespreken onderwerpen, onderhoudt hij het contact met hen en bezoekt hij de geestelijk verzorgers zo mogelijk in de Penitentiaire Inrichting. In de verslagperiode zijn ds Frank Schneider (medio 2023) en ds Jan Douwe van 't Zand (medio 2025) als geestelijk verzorger aan de slag gegaan. Daarmee komt het aantal aan onze kerken verbonden geestelijk verzorgers bij justitie op vijf. Op basis van een recente peiling onder gedetineerden is er ruimte van een (kleine) uitbreiding van het aantal protestantse geestelijke verzorgers.

CIO-M: Br. M.J.M. van den Brink vertegenwoordigt onze kerken in het CIO-M. Het CIO-M vergadert tweemaandelijks, denkt mee over beleid voor de geestelijke verzorging binnen defensie, is verantwoordelijk voor keuze hoofdkrijgsmachtpredikant, is betrokken bij sollicitatiegesprekken, helpt conferenties mede organiseren en is de schakel tussen defensie en de kerken (zendende instanties). Zes van de 45 krijgsmachtpredikanten zijn afkomstig uit onze kerken, daarmee zijn we in aantallen het tweede kerkgenootschap (na PKN). Het zijn turbulente tijden binnen en buiten defensie en dus ook voor onze geestelijke verzorgers. Dat biedt tevens onverwachte kansen en ontmoetingen.

- **Weerbaarheid** in tijden van crisis en oorlog is een terugkerend thema. Hier zouden kerken en geestelijk verzorgers elkaar meer kunnen raken, versterken.

- **Profetisch geluid** van de kerken is een ander thema: vanwege de toegenomen dreiging richt de overheid zich vooral op bewapening en concentratie van de militaire organisatie op de verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied (NAVO). In een wereld waarin meer en meer het recht van de sterkste geldt is dat begrijpelijk, maar beslist niet het enige. Vrede ontstaat niet door kracht en geweld alleen. Er is meer voor nodig: Gods Geest. Zo zijn weerbaarheid en veerkracht Bijbels gezien geestelijke aangelegenheden. Met het profetisch geluid bedoelen we dan ook de inbreng van de kerken van dit geestelijke perspectief in het publieke debat rond dreiging van oorlog en gewapende conflicten vanuit het verlangen naar vrede.

Zie voor een uitgebreid verslag van de ontwikkelingen binnen de context van Defensie, aanbevelingen voor de kerken en verslagen van krijgsmachtpredikanten bijlage 4.

CIO-G: In de afgelopen periode heeft het CGV de taak van commissie relatie overheid (CRO) overgenomen om de kerken te representeren binnen het CIO-G. We zijn de CRO en in het bijzonder br. Nitrauw dankbaar, dat hij de afgelopen jaren onze kerken in het CIO-G heeft willen vertegenwoordigen. Zijn taak is overgenomen door br. Bert Houwen.

We zijn als commissie nog te kort actief binnen het CIO-G om daarvan helder verslag te kunnen doen. Een belangrijke ontwikkeling binnen de CIO-G is de afgelopen jaren geweest de Geestelijke Verzorging Thuis. Sinds een paar jaar is de mogelijkheid ontstaan om thuis een geestelijk verzorger te ontvangen, waarbij de vergoeding geregeld is. Meerdere geestelijk verzorgers binnen ons netwerk zijn ook in deze sector werkzaam. Ze participeren daarvoor meestal in regionale centra voor zingeving en levensvragen.

De CGV onderhoudt contact met de Theologische Universiteit over onderwijs m.b.t. geestelijke verzorging.

2.3 Relatie CGV en CRO

Daar de werkterreinen van het CGV en CRO elkaar raken, is blijvende coördinatie vereist. Gesprekken met de CRO hebben geleid tot een nauwere samenwerking. Kees Smit is in deze periode toegetreden tot de commissie relatie overheid. Hij zit dus zowel in CGV als in CRO. Daarmee zal afstemming tussen beide commissies gemakkelijker zijn.

2.4 Kerken en de geestelijke verzorgers

In het contactwerk tussen kerk en geestelijk verzorger dienen afspraken gemaakt te worden zodat er sprake is van een wederkerige relatie. Het contact gaat dus beide kanten op, waarbij het vooral belangrijk is zorgvuldig naar elkaar te luisteren. Bijvoorbeeld: Een van de belangrijkste steunpilaren binnen het werk als geestelijk verzorger is dat je door het ambt gedragen wordt door God en zijn heilige gemeenschap. De verhalen en ervaringen die de zorgverleners meemaken kunnen een zware belasting zijn als een bredere bedding en betrokkenheid mist. Een kerk is in potentie een belangrijke steunpilaar voor de geestelijk verzorger. Tegelijkertijd legt de geestelijk verzorger zijn/haar ervaringen terug in de kerken. Het kan goed wezen dat de maatschappelijke realiteit vragen stelt aan de kerken waarover zij zich hebben te buigen. Wat betekent de boodschap van vrede tegenover groeiende oorlogsdreiging en de scenario's waar Defensie zich tegenwoordig op voorbereid? Hoe kan de kerk dienstbaar zijn aan een groeiende (spirituele) weerbaarheid in de samenleving? Maar ook: hoe verhoudt de kerk zich tegenover de zorgsector die vaak nauwelijks de zorgvraag weet te beantwoorden? De band tussen verzorger en kerk zorgt er dus voor dat de geestelijke verzorging ingebed is in een brede en lange traditie, maar zorgt er ook voor dat de kerk zich bezighoudt met de maatschappelijke thema's die zich aandienen in deze sectoren.

De primaire zorg voor de geestelijk verzorger ligt bij de zendende kerk (plaatselijke gemeente). Tegelijkertijd zien we wel mogelijkheden dat de regio's een kanaal kunnen zijn om het werk van de geestelijk verzorger onder de aandacht te brengen.

2.5 Beleidsvoorstellen

In de afgelopen periode heeft het CGV geen nieuwe beleidsvoorstellen gemaakt voor de synode. Wel willen we de synode attenderen op een dreigend tekort aan geestelijk verzorgers/predikanten.

2.6 Samenwerking met andere kerken

In de afgelopen periode zijn er verscheidene pogingen geweest om het contact met de Christelijke Gereformeerde Kerken te onderhouden en te intensiveren. Vanwege de ontwikkelingen binnen de CGK zijn geen nieuwe initiatieven voor samenwerking gestart. De CGV wacht verdere ontwikkelingen af.

De CGV heeft jaarlijks een ontmoeting met de beleidsmedewerkers voor geestelijke verzorging van de Protestantse Kerk in Nederland. Wederzijds houden we elkaar op de hoogte en waar mogelijk trekken we samen op. Voor de komende periode heeft de ontwikkeling van een nieuwe beroepsstandaard voor geestelijk verzorgers door de Vereniging van Geestelijk VerZorgers (VGVZ) de aandacht, vooral met betrekking tot de betekenis van de kerkelijke zending.

3 Voorstel nieuwe opdracht

De commissie stelt voor om de huidige opdracht te continueren, maar hier en daar wel aan te passen.

Namelijk de opdracht:
1. predikanten en andere werkers met een bijzondere opdracht voor geestelijke verzorging te ondersteunen en te begeleiden;
2. de kerken waar nodig te ondersteunen bij het vorm en inhoud geven aan hun rol als zendende kerken;
3. de kerken te vertegenwoordigen in de verschillende overleggremia en beleidsorganen betreffende geestelijke verzorging, met name in die subcommissies van het interkerkelijke Contact in Overheidszaken (CIO) die zaken m.b.t geestelijke verzorging behartigen en hierin waar nodig samen op te trekken en afstemmen met de commissie relatie overheid;
4. de kerken te stimuleren om de ervaring en expertise van de geestelijke verzorgers in het kerkelijk leven te betrekken;
5. beleidsvoorstellen te doen en de kerken te adviseren aangaande geestelijke verzorging;
6. de goede samenwerking met de christelijke gereformeerde deputaten te continueren en te verbreden.

Daarnaast bevelen we de kerken aan:
1. om zich te bezinnen hoe zij in tijden van crisis en oorlog weerbaar en veerkrachtig zouden kunnen zijn (in lijn met handreiking CIO);
2. na te denken over een dreigend tekort aan geestelijk verzorgers. Zich daarbij niet te beperken tot een tekort aan predikanten, denken in flexibele vormen en maatschappelijk belang;
3. een geestelijke perspectief (profetische geluid) in te brengen in het publieke debat rond dreiging van oorlog en gewapende conflicten vanuit het verlangen naar vrede.

4 Voorstel budget

Begroting 2026 - 2029 Commissie Geestelijke Verzorging (CGV)

De begroting is gebaseerd op vier vergaderingen per jaar van de commissieleden en jaarlijks een bijeenkomst met alle geestelijke verzorgers.
Voor de komende jaren heeft de commissie jaarlijks een verhoging van ca. 5% opgenomen.

		2026	2027	2028	2029
Vergaderkosten					
Commissie GV 4 bijeenkomsten	€	440,00	460,00	480,00	500,00
Ontmoetingsdag GV	€	1000,00	1050,00	1100,00	1150,00
Reiskosten:	€	2000,00	2100,00	2200,00	2300,00
Sponsering SCHM voor leerstoel P.H. Vos	€	1750,00	1750,00	1750,00	1750,00
Totaal	**€**	**5190,00**	**5360,00**	**5530,00**	**5700,00**

5 Bijlagen

Bijlage 1: Samenstelling commissie en voorstel nieuwe opdracht

Samenstelling commissie en rooster van aftreden

ds. C. Smit, voorzitter	aftredend 2029
ds. E.R. de Braak, secretaris	aftredend 2029
br. H.P. Heidema, penningmeester	afgetreden
br. A. Boersma, penningmeester, defensie	aftredend 2029
br. M.J.M. van den Brink, defensie	aftredend 2029
br. R. Roukema, justitie	aftredend 2026
ds. M. Tel, gezondheidszorg	aftredend 2029
br. B. Houwen, gezondheidszorg	aftredend 2032

Er is een vacature voor justitie en vertegenwoordiging in het CIO-J. Graag willen we de synode vragen om mee te denken voor een nieuw commissielid (v/m) met affiniteit met de wereld van justitie en vragen rondom pastoraat en geestelijke verzorging.

Bijlage 2: Opdracht Synode Deventer

De Synode van Deventer 2023 heeft de commissie de volgende opdrachten gegeven:

1. predikanten met een bijzondere opdracht voor geestelijke verzorging en eventueel andere werkers die van de kerken een zending voor professionele geestelijke verzorging hebben ontvangen, te ondersteunen en te begeleiden;
2. de kerken te vertegenwoordigen in de verschillende overleggremia en beleidsorganen betreffende geestelijke verzorging, met name in die commissies van het interkerkelijke Contact in Overheidszaken (CIO) die zaken m.b.t geestelijke verzorging behartigen;
3. te streven naar nauwere samenwerking tussen de CGV en de commissie relatie overheid, voor zover het overheidsbeleid betreft;
4. de kerken te stimuleren om de ervaring en expertise van de geestelijke verzorgers in het kerkelijk leven te betrekken;
5. de kerken en regio's te stimuleren inhoud te geven aan de pastorale zorg voor geestelijk verzorgers;
6. beleidsvoorstellen te doen en de kerken te adviseren over geestelijke verzorging;
7. waar mogelijk de samenwerking met de christelijke gereformeerde deputaten (deputaten Militairen en deputaten Pastoraat in de Gezondheidszorg) te continueren en te verbreden.

Bijlage 3: Impressie van de studiedag Weerbaarheid

Kwetsbaar en weerbaar

De zeer oude zingt:

er is niet meer bij weinig
noch is er minder
nog is onzeker wat er was
wat wordt wordt willoos
eerst als het is is het ernst
het herinnert zich heilloos
en blijft ijlings

alles van waarde is weerloos
wordt van aanraakbaarheid rijk
en aan alles gelijk

als het hart van de tijd
als het hart van de tijd
(Lucebert, 1954)

Wat zegt dit gedicht over pastorale zorg onder dreiging of bij traumatische ervaringen? Zomaar een van de vragen op de studiedag **"Weerbaarheid en kwetsbaarheid in tijden van crisis en oorlog"** van de Theologische Universiteit Utrecht en de Protestantse Theologische Universiteit.

Deze studiedag vindt plaats op 18 maart 2026 op het Landgoed Beukbergen, het vormingscentrum waar de Diensten Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht met groepen militairen reflecteren op het leven en werk als militair en hoe je daarin als mens overeind blijft.

De dag wordt bijgewoond door bijna 100 personen, vooral predikanten, geestelijk verzorgers en andere werkers in het pastoraat. Naast lezingen van prof. dr. Rik Peels en dr. Sanneke Brouwers worden workshops gehouden, waarin verschillende aspecten van het thema praktisch worden uitgewerkt.

Terug nu, naar het gedicht van Lucebert. Hij schrijft over het *hart van de tijd*, het hart dat ligt tussen verleden dat voorbijgegaan is en toekomst die nog in het verschiet ligt. Over het leven zoals het ervaren en gevoeld wordt. *Eerst als het is is het ernst*. Dan komt het erop aan, want *alles van waarde is weerloos*. Over kwetsbaarheid gesproken.

Wie over weerbaarheid nadenkt of spreekt, kan niet om de kwetsbaarheid heen. Zeker als we het hebben over een crisis en (dreiging van) oorlog. Een crisis doet je leven wankelen.

> In zijn bijdrage constateert prof. dr. Rik Peels, als hoogleraar religie en theologie aan de Vrije Universiteit, dat crisis een blijvende realiteit is in onze wereld die gekenmerkt wordt door polarisatie, radicalisering en ideologisch gedreven oorlogsdreiging. Hij zet het besef op scherp dat het kwaad zich niet alleen toont in het extreme, maar juist ook in het alledaagse.

Kwetsbaarheid vraagt om erkenning. Erkenning van de eigen wonden en de wonden van de ander. Erkenning van de bitterheid van oorlog of andere crisis. Loop daarvan niet weg. Houd het uit. Wees nabij. Want alles … *wordt van aanraakbaarheid rijk en aan alles gelijk*.

Misschien ligt daar wel de bron van weerbaarheid. Ik word bepaald bij het verhaal van Thomas, die de wonden van de opgestane (sic!) Heer mag aanraken. Daar breekt voor hem het licht door. De wonden zijn niet geheeld, maar worden meegedragen. Misschien is dat wel de eerste roeping van iedere gelovige en

van de kerk in deze wereld. Leven met onze wonden en zo delen in de verwondingen van anderen. De kracht van Pasen.

> Dr. Sanneke Brouwers, aalmoezenier bij de krijgsmacht, schetst een 'christologie van de verwonding': de gekruisigde en opgestane Christus die zijn wonden draagt en laat aanraken. Juist daarin wordt zichtbaar dat kwetsbaarheid niet het tegenovergestelde is van kracht, maar er wezenlijk bij hoort.

Die gedachte neem ik mee, als we in verschillende workshops verkennen, hoe de gelovige en de geloofsgemeenschap concreet in deze wereld van betekenis kunnen zijn in tijden van crisis en (dreiging van) oorlog.
Ik leer van de ervaring van uitgezonden militairen. Onderschat niet de ernst van de situatie; oorlog is bitter. Bereid je praktisch voor met bijv. een noodpakket. Besef dat je niet alleen bent; je hebt elkaar nodig en houd elkaar vast. En … neem niet te veel hooi op je vork; jij kunt en hoeft niet heel de wereld te redden. Begin klein, daar ligt je roeping.

Ik leer over moed. Dan gaat het niet zozeer over heldhaftigheid, maar over kracht om te doen wat het juiste is. Het vergt moed gehoor te geven aan je roeping. Maar ik hoef niet af te wachten, tot God me moed geeft. Ik kan het nu al oefenen.

> Moed, zo leer ik in de workshop van prof. dr. Ad de Bruijne en prof. dr. Pieter Vos, is een deugd die God geeft als je het nodig hebt, maar ook een deugd die je kunt oefenen door bewust te leven. Door niet alles te willen, maar door keuzes te maken in verschillende vormen van vasten. Bijvoorbeeld afzien van bezit en je concentreren op wat voor jou werkelijk van waarde is. Door stilte te zoeken en zo meer opmerkzaam te worden voor de stem van God.

Ik word nog verder op weg geholpen door onze zusters en broeders van de PKN. Zij presenteren een praktische handreiking voor gesprek in kerken en andere geloofsgemeenschappen. Van harte aanbevolen. (https://protestantsekerk.nl/kerkenraad/weerbaarheid/ Zie ook https://www.cioweb.nl/de-rol-van-kerken-bij-de-weerbaarheid-van-en-veerkracht-in-de-samenleving/)

Aan het einde van de dag ga ik bemoedigd en geïnspireerd terug naar huis, in alle kwetsbaarheid weer iets gegroeid in weerbaarheid.
Ds. Kees Smit, Culemborg
Voorzitter CGV

Bijlage 4: Verslag CIO-M vertegenwoordiger, krijgsmachtpredikanten

Grootschalig conflict

De ontwikkelingen binnen defensie gaan razendsnel en dat heeft direct gevolgen voor de inzet van geestelijk verzorgers. Na de val van de Muur volgden er dertig jaren van vredesmissies. Sinds de inval in Oekraïne zijn we weer terug bij de zg. Hoofdtaak 1, het grootschalig conflict ('oorlog'). Bijna alle inspanningen zijn daarop gericht. Tijdens oefeningen zijn de scenario's realistisch, met grote aantallen doden en gewonden, veelvuldige drone-inzet, drone-detectie, AI, etc. en morele vraagstukken. De gv'er is aanwezig, voor het welzijn van 'zijn/haar' militairen, voor gevraagd en ongevraagd advies aan commandanten. De Nederlandse verantwoordelijkheid in een grootschalig conflict ligt, als onderdeel van de NAVO, voornamelijk in de Baltische Staten. De inzet van de gv'er dus ook. Dat stelt eisen aan zijn/haar inzetbaarheid, zowel fysiek als mentaal, dit wordt jaarlijks getoetst. Het eigen thuisfront is, net als bij iedere militair, daarbij belangrijk. Maar ook de eigen zendende instantie (gemeente).

Flexibele schil

In een scenario van vele doden en gewonden is personele aanvulling noodzakelijk, ook van gv'ers. Dat gebeurt in eerste instantie door collega's van eenheden in Nederland, bijv. opleidingseenheden, die moeten op hun beurt ook weer worden vervangen, opleiden gaat immers door. Dus wordt er gewerkt aan een zg. flexibele schil. Die zou uit reservisten kunnen bestaan die een opleiding en korte stage hebben genoten, hun vaardigheden bijhouden en taken in Nederland zouden kunnen vervullen. Daarbij wordt waarschijnlijk ook een beroep gedaan op zendende instanties of er maatwerk mogelijk is. En vanwege een uitbreidende krijgsmacht zijn er de komende jaren sowieso meer gv'ers nodig.

Realiteit

Veel wordt geleerd van het Oekraïnse leger dat deels door Nederlandse militairen wordt opgeleid. Op locaties van de operationele eenheden van de Landmacht is de bewustwording enorm. Er is geregeld contact en informatie-uitwisseling met Oekraïense collega-predikanten. Voor gv'ers bij operationele eenheden is het alle hens aan dek. Afwezigheid van collegae door uitzending/ziekte/vacatures maken het extra lastig om prioriteiten te stellen zonder de zorg en aandacht voor de militairen te verliezen.

Aan de rand

Gv'ers merken dat de veranderende taakstelling invloed heeft op de militairen. Heel lang wilden zij vaak niet geassocieerd worden met God en nu zijn de krijgsmachtbijbels bij wijze van spreken niet aan te slepen, is er weer belangstelling voor het zondagse GV-moment en is er, in persoonlijke gesprekken, een open nieuwsgierigheid naar God en de Bijbel. Het werk van onze krijgsmachtpredikanten doet er toe! Uw betrokkenheid, zowel synodaal, regionaal, plaatselijk als persoonlijk, doet er ook toe!! Naar de predikant, zijn verhaal, zijn vragen, zijn aanbod om u mee te nemen in de wereld, naar zijn thuisfront, etc. Maar ook naar de militair in uw eigen gemeente die zich wellicht aan de rand voelt staan, wiens wereld een andere is maar die ook zijn broeders en zusters nodig heeft zonder dat hij/zij zich daarover uit. Nodig gerust een krijgsmachtpredikant uit voor verdieping.

Moreel besef

Tegelijk spelen er morele vraagstukken rondom toepassing van geweld ('de rechtvaardige oorlog') in een wereld die zich beweegt naar 'might is right', naar explosief gebruik van autonome systemen en AI, naar christelijk nationalisme. Wat is de rol van de gv'er, hoeveel speelruimte krijgt hij/zij van de organisatie en hoe kijken de zendende instanties hiernaar?

Weerbaarheid

Het kan u niet ontgaan zijn, een ramp of crisis (incl. een oorlog op NAVO-, en dus ons, grondgebied) is realistischer dan ooit en dus moeten we daar wat mee. Het CIO heeft in januari een handreiking uitgegeven aan de kerken: *De rol van kerken bij de weerbaarheid van en veerkracht in de samenleving*[i]. Daarin geeft het CIO tips op drie niveaus: bewustzijn, weerbaarheid en veerkracht. Bij weerbaarheid noemt zij twee onderdelen (inc. tips) waarop een kerk kan acteren. Enerzijds door contacten en

anderzijds door praktische voorbereiding. Ook is er een link naar een gesprekstool dat het NCTV heeft ontwikkeld.

Samen met PThU, TUU, PKN, PGV Defensie heeft NGK/CGV een studiedag georganiseerd voor o.a. gemeentepredikanten en kerkenraden, met als thema *'Weerbaarheid en kwetsbaarheid in tijden van crisis en oorlog'*. Crisis en (dreiging van) oorlog zijn tegenwoordig deel van onze realiteit, al zijn er verschillen in hoe mensen dat ervaren. Het stelt ons voor de vraag naar onze geestelijke weerbarheid: hoe sterk is geloof onder druk? Wat doet het met je theologie, met je mensbeeld, met de kerk als gemeenschap? Wat zijn de bronnen waar je uit put, waar haal je de moed vandaan? Met o.a. Pieter Vos, Rik Peels en Sanneke Brouwers en workshops waaronder die van de PKN. De PKN heeft een handreiking[ii] incl. concept noodplan geschreven met (praktische) tips hoe je als plaatselijke kerk kunt voorbereiden en wat je rol kan zijn in je omgeving. Door een misverstand heeft dat bericht onze kerken te laat bereikt. Wellicht komt er nog een vervolg.

Het sluit allemaal aan bij berichten die we al langer horen in de media en van de overheid, zie o.a.: https://www.nd.nl/opinie/opinie/1214207/waarschuwingen-van-militairen-zijn-niet-te-negeren-zo-kunnen-

Aanbevelingen voor kerken:
- maak gebruik van krijgsmachtpredikanten als preker of spreker bij catechisatie, jeugdwerk, regio- of gemeenteavond etc.
- heb aandacht voor de eigen militairen in de gemeente;
- doordenk de rol en taak van de kerk bij rampen, crises en oorlog (weerbaarheid);
- denk na over de verschuivende rol van geweld naar het recht van de sterkste, wat is een Bijbels perspectief;
- denk mee over het vormen van een flexibele schil van krijgsmachtpredikanten (reservisten).

Personalia
We mogen ons verheugen in zes krijgsmachtpredikanten vanuit onze kerken: 2x Landmacht, 2x Luchtmacht en 2x Marechaussee (sinds het vertrek van Oosterhuis en Van Bruggen zijn er geen NGK-vlootpredikanten) waaronder onze eerste vrouwelijke krijgsmachtpredikant. Jaarlijks wordt er geworven voor nieuwe krijgsmachtpredikanten en bijna altijd is er een kandidaat vanuit onze kerken.

Doorgaans bezoeken we de predikanten eenmaal per twee jaar op hun werklocatie, daarnaast is er geregeld contact via het CIO-M, bij CGV-bijeenkomsten of tussendoor.
- Ds. K.C. Smouter (sinds 2018, zk: Wageningen) is vanaf 2024 werkzaam bij de pantsergenie in Oirschot. Hij is tevens betrokken bij de medezeggenschap van de gv binnen defensie. Zie zijn verslag hieronder.
- Ds. G.A. den Broeder (sinds 2020, zk: Den Haag) is in 2024 voor de tweede maal in korte tijd uitgezonden naar Irak. Daarna is hij geplaatst op Vliegbasis Gilze-Rijen (o.a. Apache, Chinook en Cougarhelicopters). Zie zijn verslag hieronder.
- Ds. H. Prins (2023, zk: Hardenberg) is geplaatst op Vliegbasis Leeuwarden (o.a. F35 en Reaper).
- Ds. E.R de Braak (2024, zk: Blije) is na zijn 10-weekse opleiding op de KMA geplaatst bij 45 Pantserinfanteriebataljon op de Johannes Postkazerne in Havelte. In het tweede kwartaal van 2027 wordt hij uitgezonden naar Litouwen.
- Ds. M. van der Kamp (2024, zk: Utrecht) is na haar 10-weekse opleiding op de KMA geplaatst bij de Koninklijke Marechaussee op Schiphol. Zij was hiervoor gv'er in een verpleeghuis en heeft haar beroepbaarstelling als predikant een maattraject gevolgd i.o.m. CGV, CKA en de regio. Zie haar bijdrage *Hollen en stilstaan* op blz 26-27 van het Jaarschrift 2026[iii]
- Ds. D.H.T. Postuma (2025, zk: Arnhem) is na zijn 10-weekse opleiding op de KMA geplaatst bij de Koninklijke Marechaussee op het Opleidingscentrum in Apeldoorn.

- Ds. J.P. van Bruggen (2000, zk: Zuidlaren) is sinds 2024 met functioneel leeftijdsontslag (flo). In 2025 is hij gepromoveerd aan de KUB: *Morele grenzen in oorlogsgebied: Persoonlijke verantwoordelijkheid van Nederlandse militairen.*
    - *JP laat in zijn onderzoek zien hoe gecompliceerd het werk van de militair ethisch gezien is en blijft. Dit heeft consequenties voor de pastorale begeleiding van militairen in de gemeente. Gemakkelijke antwoorden op veelal lastige en soms ongemakkelijke vragen werken niet. Het bieden van een veilige ruimte om ervaringen te delen, geduld in het luisteren en de openheid en bereidheid samen naar begaanbare wegen te zoeken zijn pastoraal gezien van groot belang.*
- Ds. T. Oosterhuis is sinds 2023 geen vlootpredikant meer, is nu werkzaam op het vormingscentrum van de gv in Beukbergen en werkt tevens aan zijn promotieonderzoek ('*A description of the role of military chaplaincy in the moral formation of future militay leaders from a Protestant theological perspective*').

Begin 2026 heeft ds K.J. Rodenburg ds. G.J. van der Ende opgevolgd als Hoofd KrijgsmachtPredikant (HKP) in een inspirerende evangelische dienst in de kerk in Den Haag.
We mogen ons gezegend weten met zowel de leiding als de geestelijk verzorgers binnen de protestantse tak van de gv. De samenwerking met de andere (zeven!) denominaties verloopt doorgaans structureel goed en in harmonie. De protestantse vertegenwoordiging (bijna een derde) staat al jaren niet (meer) ter discussie en wordt evenredig uitgebouwd naar gelang de groei van de krijgsmacht.
Sinds 2025 is ook de Oosters-Orthodoxe gemeenschap (2x) vertegenwoordigd binnen de geestelijke verzorging en organisatorisch ondergebracht bij de protestantse gv.

Activiteiten

Het CIO-M vergadert tweemaandelijks, denkt mee over gv-beleid binnen defensie, is verantwoordelijk voor keuze HKP, is betrokken bij sollicitatiegesprekken, helpt conferenties mede organiseren en is de schakel tussen defensie en de kerken (zendende instanties).
De CIO-M/PGV-conferenties hadden als thema:

2025 - *Wat betekent de spirituele identiteit van de dominee voor militairen?*
2024 - '*Met de moed der hoop'- profetisch spreken in militaire context* met Kees van Ekris
2023 - *'Moet ik soms waken over mijn broeder?' Met Primo Levi in gesprek over het kwaad, schuld en verantwoordelijkheid* met dr. Joyce Rondaij aan de hand van haar proefschrift.

Verslag ds. Gerrit den Broeder, juli 2026

Als ik terugkijk, kan ik bijna niet geloven dat ik inmiddels alweer zes jaar dominee bij Defensie ben. Op dit moment ben ik geplaatst bij het Defensie Helikopter Commando op vliegbasis Gilze-Rijen. In die jaren is mijn beeld van het predikantschap veranderd. Natuurlijk ben ik nog steeds dominee, maar mijn gemeente ziet er anders uit dan ik ooit had kunnen bedenken. Mijn werkplek is meestal geen kerkgebouw, maar een hangaar, een oefenterrein of een kamp op uitzending.

Het grootste deel van mijn werk bestaat uit aanwezig zijn. Luisteren. Meelopen. Gesprekken voeren met mensen die vaak een groot verantwoordelijkheidsgevoel hebben, maar niet altijd gewend zijn om woorden te geven aan wat er in hen omgaat. Veel gesprekken gaan over verlies. Over een huwelijk dat onder druk staat doordat iemand zo vaak van huis is. Over kinderen die opgroeien terwijl vader of moeder ergens anders zit. Over vermoeidheid, schuldgevoel of de vraag of het allemaal nog vol te houden is. En soms stapt iemand ons gebouw binnen met de eenvoudige vraag: 'Ik wil graag een dominee spreken'. Dan gaat het ineens over God, over schuld, over hoop, over de vraag of er Iemand is die je leven draagt.

In de afgelopen jaren ben ik twee keer uitgezonden geweest naar Irak. De eerste keer naar Koerdistan met de Luchtmobiele Brigade, de tweede keer naar Al Asad met het Chinook Helikopterdetachement. Vooral die laatste uitzending heeft indruk op mij gemaakt. De dreiging was voortdurend aanwezig. Ik ontdekte dat oorlog zich niet beperkt tot wat je ziet of meemaakt. Ze nestelt zich ook in je lichaam. Je

blijft alert, schrikt van geluiden en merkt dat spanning niet ophoudt op het moment dat je weer in het vliegtuig naar huis stapt. Die ervaring heeft mij wel nederig gemaakt. Je kunt nog zoveel weten over oorlog, maar pas als je de dreiging zelf ervaart, begrijp je iets van de uitwerking ervan.
Tegelijkertijd zijn het juist ook die omstandigheden waarin ook mooie dingen van mensen zichtbaar worden. Ik heb een bijzondere broederschap gezien. Militairen die voor elkaar klaarstaan. Mensen die elkaar dragen wanneer het zwaar wordt. Juist op die momenten zie ik iets terug van wat de Bijbel 'gemeenschap' noemt.

Er zijn veel momenten die ik met mij mee zal blijven dragen. Met goedbezochte bezinningsmomenten tijdens oefeningen en uitzendingen. Ik sprong in een ijskoud wak in Finland, liep een marathon op een vliegbasis in Koerdistan, begon een nieuwe gebedskring op de vliegbasis, en was betrokken bij verschillende uitvaarten van militairen. Ik mocht een militair dopen tijdens een uitzending en nog onlangs vroeg een andere militair me of ik ook zijn kinderen wilde dopen. Zulke momenten raken mij iedere keer weer. Ook de evacuatie van Nederlandse Palestijnen uit Gaza zal ik niet snel vergeten. Het zijn allemaal heel verschillende ervaringen. Maar op veel van die momenten zag ik hoe mensen, juist wanneer alles onzeker wordt, toch op zoek gaan naar troost en houvast.
Wat mij misschien nog wel het meest heeft veranderd, is dat ik geloof steeds minder ben gaan zien als iets dat zich alleen binnen de muren van de kerk afspeelt. Ik zie geloof juist op de werkvloer, onder de rotorbladen van een helikopter, tijdens een nachtelijke wacht, aan een graf of in een stil gesprek waarbij iemand eindelijk onder woorden brengt wat hij al maanden met zich meedraagt. Daar ontdek ik telkens weer dat God vaak al aanwezig is voordat ik iets gezegd heb.

Juist daarom blijf ik het belangrijk vinden om ook op zondag in de gemeente voor te gaan, al is de combinatie met mijn werk soms best ingewikkeld. Het kost tijd en energie om preken voor te bereiden naast het werk op de vliegbasis. Toch heb ik die verbinding met de kerk nodig. En misschien heeft de kerk de wereld van Defensie ook wel nodig. Niet omdat militairen bijzondere mensen zijn, maar omdat zij werken en leven op een plek waar de grote vragen van onze tijd heel concreet worden. Dat merk ik ook nu. Binnen Defensie zijn we als geestelijk verzorgers volop bezig met de voorbereiding op Hoofdtaak 1: een mogelijke oorlogssituatie. Dat zijn confronterende gesprekken. Wat betekent het als er straks misschien tientallen doden per dag vallen? Wat is dan de taak van een dominee? Hoe blijf je nabij zonder zelf te verharden? Hoe spreek je over hoop wanneer de werkelijkheid zo hard is?

Juist daardoor ervaar ik soms ook een zekere spanning wanneer ik in een kerkdienst zit waarin de wereld nauwelijks lijkt binnen te komen. Alsof oorlog, internationale spanningen en de onzekerheid van deze tijd er helemaal niet zijn. Terwijl ik dagelijks merk hoe we die juist midden in die werkelijkheid zitten en dat daarin woorden van geloof, hoop en liefde nodig en heilzaam zijn.
Misschien is dat wel wat deze jaren mij het meest hebben geleerd. Dat het Evangelie niet begint op een comfortabele bank, maar juist waar mensen kwetsbaar worden. Dat hoop geen luxe is voor rustige tijden, maar een anker wanneer de grond onder je voeten beweegt. En dat mijn roeping als dominee misschien wel allereerst is om daar aanwezig te zijn: naast mensen, luisterend, biddend en hopend, in het vertrouwen dat Christus ons ook daar al is voorgegaan.

Verslag ds. Karel Smouter, juli 2026

Een functie als krijgsmachtspredikant is leven met een been in twee werelden: kerk en krijgsmacht. In mijn familie, kennissenkring en in de gemeentes die ik diende kende ik geen enkele militair. Voor mij was Defensie echt een andere wereld, een bubbel waar ik geen toegang toe had. In de krijgsmacht zie ik net iets meer bruggetjes naar de kerken, want ik kom er wel betrokken christenen tegen. Toch houd ik ergens het gevoel van twee werelden die maar weinig gemeenschappelijk lijken te hebben. Ik ben het zo gaan zien: Bij Defensie ben ik een venstertje op de kerk. En in de kerk ben ik een venstertje op de krijgsmacht. Werp je een blik door dat raam, dan zie je veel verschillen. Maar hoe langer ik kijk, des te meer dingen die ik door beide vensters zie. Maar in een ander daglicht. Ik zou graag uw aandacht willen vragen voor een paar van die dingen.

Defensie en de kerk leven allebei in een wereld waarin we zien hoe het recht van de sterkste steeds meer ten koste gaat van het wetten, verbond en rechtvaardigheid. Een verzwegen voorbeeld daarvan zijn de miljoenen mensen die in Afrika voor gewapende conflicten op de vlucht zijn. (Noord) Soedan, Congo, Somalië, Mali, Burkina Faso, Niger, Mozambique, Kameroen, Zuid Soedan: landen die ik in geen weken in het nieuws ben tegengekomen, maar waar soms meer dan 50% van de bevolking van huis en haard verdreven is. Ik hoor niet eens van verkennende gesprekken of de VN of andere internationale gemeenschappen daar een vredesmissie of op vrede gerichte bijdrage kunnen leveren.

Met u zou ik graag het gesprek aan gaan over wat uw verwachtingen zijn van de krijgsmacht, maar ook wat de wereld mag verwachten van de kerken. We zullen het snel eens zijn dat geweld het antwoord niet kan zijn. Maar verzwijgen en wegkijken zijn het evenmin. Hebben de kerken een taak in bewust wording en agenderen? Dat we steeds meer leven in een wereld waar het recht van de sterkste leidend wordt, zien samenleving en politiek ook. Defensiebudgetten zijn meer dan verdubbeld, en ook de nieuwe defensienota brengt weer nieuwe groeiambities onder woorden. Een enkele keer hoor ik inmiddels de waarschuwing dat we niet weer voor tientallen jaren in een wapenwedloop moeten belanden. Waarin escalatie en tot de tanden bewapenen de enige weg lijkt te zijn. Hier ligt een thema waar we als krijgsmacht echt de kerken bij nodig hebben. Want binnen de krijgsmacht klinkt steeds stelliger dat een gewapend conflict er zeker komt, en dat onze voornaamste keuze is hoe we ervoor staan als het zover is. Er lijkt maar weinig ruimte over te blijven om niet in dat narratief mee te gaan. Zelf werk ik bij de 13e brigade in Oirschot, en die staat heel 2025 en 2026 paraat om als eerste te reageren voor de NAVO als het grondgebied van Polen of Litouwen verdedigd moet worden. Een scenario dat zoveel realistischer is dan een paar jaar geleden, dat sommigen er bijna vanuit gaan. Kunnen de kerken zoeken naar verbinding met gelovigen en kerken in Oost Europa? Zouden we samen kunnen proberen iets van de Poolse, Litouwse en ook Russische ziel te gaan begrijpen? De verwevenheid van kerk en staat in de Oosters-Orthodoxe kerken. Het ongemak dat onder hen leeft naar de dominantie van het Westerse liberalisme, maar ook naar corruptie en onderdrukkende staatsvormen. Een spiritualiteit waarin God en de kerk veel vanzelfsprekender zijn dan hier, maar er tegelijk heel anders uit zien. Zouden we kunnen leren van de ervaring van kerken die oorlog hebben meegemaakt? Van geestelijken die aan het front gewerkt hebben? Van burgers en militairen die onzegbare dingen gezien hebben?

Ik ben ervan overtuigd dat werkelijk oog en oor voor elkaar ontwikkelen een weg baant van verbinding en liefde. Het werk van Jezus Christus heeft mij er de ogen voor geopend dat die ‘zwakke’ krachten sterker zijn dan die van geweld, spierballen en het recht van de sterkste. Vandaag zie ik nog weinig van die weg. Vandaag zijn de mensen en middelen van Defensie onderdeel van het grote antwoord dat Europa zoekt in een veranderende wereld. Mijn vraag aan u, en de kerken met u, is: wat voor rol verwacht u van de Nederlandse krijgsmacht in het Europa van vandaag? En daarna: binnen die krijgsmacht vertegenwoordig ik met mijn collega’s de kerken. Wat verwacht u van ons? Welke toon heb ik hier namens Christus te treffen?

Een ander thema waarvoor ik bij de kerken aandacht vraag is crisis. Natuurramp, epidemie, onvrede onder de bevolking of oorlog, crisis kan zich in allerlei vormen melden. Wie wilt u als kerk zijn als de samenleving haar roer kwijt is? Om het dicht bij mijn rol te houden: Als er, van waar op de wereld dan

ook, eens grote aantallen gesneuvelden naar Nederland zouden worden afgevoerd, als ze misschien zelfs op de slagvelden zouden blijven liggen, wat ziet u dan als rol voor de kerk? Het pastoraat naar nabestaanden, duiding van wat gebeurt op de kansel, gebed voor volk en vaderland, maar misschien ook beschikbaar zijn voor de lokale overheid? Misschien steun aan en betrokkenheid bij militairen, christelijk of niet? Mocht er een grote behoefte aan geestelijke zorg voor militair en samenleving ontstaan, hoe kunnen de kerken en dominees daarop voorbereid zijn? Nu is de tijd om te vormen, te schakelen. Als gezin misschien met het noodpakket, maar als gemeente van Jezus Christus door te doordenken wie je bent en wilt zijn in tijden van storm. Misschien kan terugkijken op de Corona-periode hierbij helpen. Wat was de rol van uw en mijn kerk tijdens de Corona-crisis? Lokaal, maar ook publiek, in de media? Steunend, uitdagend, verbindend, getuigend, duidend? Zelf heb ik heel wat te evalueren van wat ik liever anders gedaan had in die tijd.

Tenslotte wil ik u vragen hoe wij vanuit onze militaire wereld u in de kerken meer kunnen dienen. Wat kunnen wij doen om de militair meer zichtbaar te maken in de kerk, en de kerk meer binnen de krijgsmacht? Wat ziet u als taakveld voor ons, waarop we ons kunnen ontwikkelen?

In Christus verbonden.

---

[i] Handreiking weerbaarheid & veerkracht CIO d.d. januari 2026,
https://www.cioweb.nl/de-rol-van-kerken-bij-de-weerbaarheid-van-en-veerkracht-in-de-samenleving/

[ii] Weerbaarheid en Veerkracht: als gemeenschap in gesprek,
https://protestantsekerk.nl/kerkenraad/weerbaarheid/

[iii] Jaarschrift 2026 Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging
https://www.dgv.nl/documenten/2025/05/01/jaarschrift-pgv-2025